

Intâlniri cu Molière

S-au împlinit trei sute de ani de cînd — în seara de vineri, 17 februarie 1673 — Jean-Baptiste Poquelin, al cărui nume de teatru a fost Molière, „a trecut, de la giumbuşlucurile scenei, printre care şi-a dat aproape ultima suflare, la tribunalul aceluia care zice: Vai vouă care rîdeţi, căci veţi plinge!”

Apostrofa aceasta — incredibilă pentru urechile noastre de azi — a fost rostită, de la înălţimea amvonului, de unul dintre cei mai mari oratori şi stilişti ai veacului XVII, dar şi vrăjmaş declarat al iluminismului: episcopul Bossuet. Şi, fără intervenţia lui Ludovic al XIV-lea, arhiepiscopul Parisului n-ar fi admis ca Molière să fie înmormîntat în pămîntul unui cimitir, fiindcă biserica trăia încă în prejudecăţile evului de mijloc şi continua să creadă că risul „de la diavol vine“.

Dar apostrofa lui Bossuet mai aducea şi dulcea satisfacţie a răzbunării, pentru o lume care se văzuse demascată în opera lui Molière. Francheţea lui se ridicase împotriva a tot ce era afectat la contemporani, în maniere şi vorbire, în gânduri şi stil. Acei contemporani — al căror rang înalt le rezerva la reprezentaţii teatrale, locuri în lojile de pe scenă — se recunoşteau — revoltaţi — în nobilii înfumuraţi, în preţioasele ridicole, în supărăcioşii satirizaţi de versul fără ocoluri ipocrite. La fel, burghezii avizi să se boierească, zgîrciţii, bătrînii corupţi şi corupători, medicii pedanţi, mizantropii, fariseii. Cu alte cuvinte, de la ceea ce se numea în vechime un hypocrites (adică un actor comic), le venea o lecţie de sinceritate publică, radioasă şi batjocoritoare.

Dacă Molière ar fi fost numai actor, pentru a fi învidiat doar de actori, în frunte cu cei rivali de la Hôtel de Bourgogne, n-ar fi fost nimic. Dar el era, în primul rînd, autor, şi încă unul care — prin siguranţa acţiunii şi a caracterizării personajelor, prin uşurinţa nesilită cu care demasca adevărata natură a omului şi prin perfecţiunea versificaţiei — întrecea tot ce se făcuse pînă atunci în comedia de moravuri; şi se avînta, stăpin încă de la început pe mijloacele lui personale, spre marea comedie de caracter. Bunul simţ al lui Molière plăcea atît de mult parterului de-atunci (care echivala cu galeria de azi, şi unde înţilnea bunul simţ popular), încît la spectacolul Preţioaselor ridicole, una din primele lui piese, un bătrîn de la parter a strigat: „Curaj, Molière! Asta e adevărata comedie!“ Faptul a izbutit să întezească şi mai mult în jurul lui intrigile confrăţilor, înveninîndu-i definitiv, ca o pregătire pentru asaltul pe care trebuiau să i-l dea o dată cu reprezentarea Şcolii nevestelor. Atunci, fiind clar ca lumina zilei că modelul căsniciei disproporţionate din piesă, Molière îl luase din propria lui căsătorie, confrăţii au lovit crunt în amărăciunile lui întîme, reliefînd gelozia lui Arnolphe care era propria gelozie a autorului.

După ce au epuizat şi acest josnic argument, confrăţii l-au acuzat de nerespectarea regulilor lui Aristotel. Dar, iată cele două răspunsuri ironice ale lui Molière, lăsate veacurilor prin Dorante şi Uranie (personaje din Critica şcolii nevestelor), răspunsuri teribile de actuale şi azi :

Al. Giugaru și Carmen Stănescu
în „Bolnavul închipuit“

„Fîndcă, la urma urmei, dacă piesele care sînt făcute după reguli nu plac, și dacă acelea care plac nu sînt făcute după reguli, atunci nu mai încapă îndoială că regulile au fost prost făcute... Și: „În ce mă privește, cînd văd o comedie, mă nit numai dacă lucrurile mă interesează; și cînd m-am distrat bine, nu mai întreb pe nimeni dacă n-am avut dreptate și dacă regulile lui Aristotel ar fi trebuit să mă oprească să rid“.

Tipurile create de Molière — Avarul, Mîzantropul, Tartuffe etc. — sînt exponenți ai unor vicii universale, elemente de putrefacție morală și socială, pe care orice societate este gata să le respingă. De aceea, satura lui Molière este bine primită pe orice meridian al globului. La noi, s-a bucurat întotdeauna, nu numai de excelente interpretări — mulți dintre marii actori de ieri și de azi, au făcut creații impunătoare în personajele molieresti — dar și de o largă audiență la public. Acest lucru l-a făcut cunoscut și Elena Văcărescu, în ianuarie 1922, la Cercul interaliat de la Paris, ca delegată a României la comemorarea tricentenarului nașterii lui Molière, declarînd :

„Din zorii secolului XVIII și fără întreprupere pînă azi, Molière domnește în România“.

În adevăr, Muzeul Teatrului Național are în colecția lui afixe cu piese ale lui Molière tipărite în litere chirilice. Traducerea onora din titlurile acestor piese sau felul în care era scris numele autorului, ne provoacă astăzi zîmbetul tandru și indulgent, pe care trebuie să-l avem pentru vocabularul redus și șovăitor al primilor luptători pentru alcătuirea unei limbi literare.

Iată cîteva titluri de traduceri, ale unor piese tipărite în tipografia lui Eliad, între 1835—36 și care se află în colecția subsemnatului: Bădărașul boierit (Le bourgeois gentilhomme) — Sicilianul sau Amorul zugrav (Le Sicilien ou l'Amour peintre) — Morbosul imaginar (Le malade imaginaire) — iar Amfitrion, în traducerea lui I. Eliad, este „comedie în trei acte, de la Molière“.

Ca regizor, ai o satisfacție cu totul aparte, cînd pui în scenă o piesă de Molière. De la repetiția la repetiție, îți dai seama că nu numai versul, dar și proza lui (ca în piesele înscenate de mine), pulsează un ritm de comedie, care pătrunde încet-încet în jocul interpreților. Și ei se simt deodată — cum se zice în teatru — „în pielea personajelor“. Poate și limpezimea de gîndire a textului — poate și acel flux popular, care face ca teatrul să-și regăsească, la rădăcinile jocului modern, originile comune ale improvizației comice primare — fac ca actorii, din colțuri opuse ale lumii, să se simtă în rolurile molieresti ca în acelea de inspirație indigenă. Cel puțin așa s-au simțit la noi, în cele trei piese de Molière, pe care le-am înscenat la Teatrul Național — și de aceea au făcut creații de valoare: Alexandru Giugaru și Silvia Dumitrescu-Timică, în Argan și Béline (din Bolnavul închipuit) — Vasiliu-Bîrlie și Giugaru, în Sganarelle și Geronimo (din Căsătoria silită) — Vasiliu-Bîrlie, Eugenia Popovici și Ghibericon, în Sganarelle, Martine și Valer (din Doctor fără voie).

S-ar crede că un om care atacă fără milă, chiar și viciile, trebuie să fie un om rău. Rău, Molière? Dimpotrivă. Era de o bună-tate rară. Iată, cum ni-l prezintă Voltaire, care nu prea jongla cu menajamentele :

„Molière folosea o parte din câștigurile lui pentru generozități, care depășeau cu mult ce s-ar putea numi acte de caritate. El încuraja, adesea, cu daruri considerabile, autori tineri care dovedeau că au talent. Poate că lui Molière îi datorează Franța pe Racine. El l-a îndemnat pe tânărul Racine să lucreze pentru teatru, de la 19 ani. I-a cerut să compună o tragedie, care fiind prea slabă pentru a fi jucată, Molière i-a făcut cadou 100 de ludovici... A crescut și a format pe comedianul Baron, care a fost neîntrecut în tragedie, ca și în comedie. Molière s-a îngrijit de el ca de propriul său fiu“.

În afară de astea, Molière s-a dus să-l viziteze pe Corneille, care îmbătrînise și era demodat ca autor; și l-a recompensat cum nu fusese vreodată plătit vreun scriitor de teatru: i-a dat 2000 de livre pentru Attila.

Ion Manu și Al. Giugaru in „Căsătorie silită“

În schimb, la moartea lui Molière, Ludovic al XIV-lea, care se amuzase atât de mult la piesele lui, nu s-a gândit nici măcar să-i pună un bust în sălile de spectacol de la Louvre și de la Versailles. Și editura „Hachette“ ne informează că: „Dacă avem azi portretul lui, e doar fiindcă Molière a fost prieten cu pictorul Mignard“.

Dar să-l lăsăm pe Ludovic al XIV-lea și să ne ocupăm mai departe de Molière. Generozitățile lui, care măresc prestigiul rasei umane, nu se poate să nu te emoționeze. Jean Baptiste Poquelin a fost un om bun și generos. Dar asta nu înseamnă că n-a știut și să urască.

Așa cum Caragiale a urit lumea pe care a satirizat-o, Molière a smuls perucile putregaiurilor sociale, le-a arătat adevăratele mutre și le-a tirat cu el în eternitate, însoțite de ridicolul prostiei, invidiei, lăcomiei și pedanteriei lor. Iar nouă, ne-a lăsat moștenire opera sa, oglinda în care putem recunoaște și azi asemenea monștri, oriunde i-am întâlni, în viața intimă, publică sau socială.

*Eugenia Popovici și Gr. Vasiliu-Birlic
in „Doctor fără voie“*

